

Ἦ ἐν λόγῳ μελέτῃ δὲν ἀποτελεῖ μόνο συμβολή στή γνωριμία μέ τό σημαντικότερο καί τό πιό συζητημένο κείμενο τοῦ πραγματισμοῦ, ἀλλά καί στή γνωριμία μέ τόν μεγαλύτερο Ἀμερικανό στοχαστή, τόν πατέρα τοῦ πραγματισμοῦ καί τόν πρόδρομο τῆς σημειωτικῆς ἐπιστήμης, τῆς συμβολικῆς λογικῆς καί τῆς ἐπιστημολογίας καί ἄλλων συγχρόνων προβλημάτων ὅπως ἐκείνων πού ἀναφέρονται στήν ἐπιστημονική μέθοδο, στήν ἐπαγωγή, στήν ἐπιστημονική ἀλήθεια καί ἀνακάλυψη στόν πιθανοκρατικό συλλογισμό καί στήν ἀπροσδιοριστία τῶν φυσικῶν νόμων.

ΔΡ Α. ΜΠΑΡΤΖΕΛΙΩΤΗΣ
ΔΕΚΤΩΡ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Wolfgang Wieland, *Platon und die Formen des Wissens*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen: 1982, σελ. 340

Ἦ ὁ σ. εἶχε ἤδη μέ τό βιβλίῳ του Ἡ Ἀριστοτελική φυσική (1962) ἀνοίξει τό δρόμο γιά μιὰ γλωσσαναλυτική θεώρηση τῆς ἀριστοτελικῆς θεωρίας περὶ τῶν ἀρχῶν καί καθιερώθηκε, μαζί μέ τόν E. Tugendhat (*ΤΙ ΚΑΤΑ ΤΙΝΟΣ*, München 1958) καί τόν G. Patzig (*Die aristotelische Syllogistik*, 1959), ὡς ἕνας ἀπό τούς κύριους ἐκπροσώπους τῆς σύγχρονης ἐρμηνείας τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας στή Δ. Γερμανία. Συνδυάζοντας τή γλωσσαναλυτική θεώρηση μέ τήν παράδοση τῆς Ἑρμηνευτικῆς τοῦ H.G. Gadamer καί τῆς νεοκαντιανῆς σχολῆς τοῦ Μαρβούργου, ἐπιχειρεῖ ἤδη μέ τό νέο βιβλίῳ του μία νέα προσέγγιση στόν Πλάτωνα. Τό βιβλίῳ ἀποτελεῖται ἀπό 3 κεφάλαια: 1) «Τό γραπτό ἔργο», 2) «Οἱ ἰδέες καί ἡ λειτουργία τους» καί 3) «Οἱ μορφές τῆς γνώσης».

Στό α' μέρος ὁ σ. ἐξετάζει ἐκτενῶς τήν κριτική τοῦ Πλάτωνα στό γραπτό λόγο (Φαῖδρος, Πολιτικός, 7η ἐπιστολή) καί διατυπώνει τή θέση, ὅτι γιά τόν Πλάτωνα κάθε γραπτή γλωσσική διατύπωση παραμένει κάτι προσωρινό, πού δέν μπορεῖ νά ἀξιωνεῖ τήν ἀντικειμενικότητα τῆς γνώσης, λόγῳ τῶν ὀρίων τῆς μεταδοτικότητας (σ. 27). Τή θεωρία τῆς «σχολῆς τῆς Τυβίγγης» (H. Krämer, K. Gaiser) γιά τήν «ἐσωτερική» φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνα ὑποβάλλει σέ εὐρεία κριτική, ὑποστηρίζοντας μεταξύ ἄλλων ὅτι θά εἶχε νόημα ἡ ἐρμηνεία αὐτῆς τῆς θεωρίας, ἂν ἐπρόκειτο ἀπλῶς αὐτοί «οἱ σχηματισμοί» τῆς (Prinzipienlehre), νά ἐξηγηθοῦν ὡς «τόποι» καί ὡς «ἐννοιες κατατάξεως» ἢ «ὀπτικές γωνίες» (σ. 48). Ἦ πλατωνικός διάλογος δέν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλά μέσο γιά νά «δειχθεῖ» κάτι, πού δέν μπορεῖ πιά νά «λεχθεῖ» (σ. 70).

Στό β' μέρος ὁ σ. ἀρνεῖται τήν ὑπαρξη μιᾶς «θεωρίας» τῶν ἰδεῶν (σ. 95 κ.ε), ὄχι ὁμοῦ καί τήν ὑπαρξη τῶν ἰδεῶν (σ. 125 χαρακτηριστικός τίτλος: Ideen ohne Ideenlehre). Διευρύνοντας τήν ἐρμηνεία τοῦ P. Natorp (σ. 150 κ.ε.) ἀφιερώνει ἰδιαίτερη προσοχή στίς 3 παρομοιώσεις τῆς «Πολιτείας» (ἤλιος 507C, γραμμαί καί μαθηματικά 509d, σπῆλαιον 514a) καί ὑποστηρίζει τή θέση ὅτι «ἡ περιοχὴ αὐτοῦ πού μόνο ὡς εἰκόνα μπορεῖ νά νοηθεῖ εἶναι πολύ πιό ἐκτεταμένη, ἀπ' ὅτι συνήθως νομίζεται, καί γενικά ὁ ρόλος τῆς εἰκονικότητας στόν Πλάτωνα ἔχει ὑποτιμηθεῖ» (σ. 223).

Στό γ' μέρος ἐπιδιώκει ὁ σ. νά διακρίνει τίς μορφές τῆς γνώσης μέ νέα κριτήρια: βασικά ὑπάρχει προτασιακή καί μὴ προτασιακή γνώση. Ἦ δεῦτερη αὐτῆ μορφή εἶναι γνώση πού δέν μπορεῖ ἄμεσα νά διατυπωθεῖ μέ τή μορφή προτάσεων. Πρόκειται γιά τήν πρακτική γνώση, γιά «ικανότητες καί δεξιότητες, γιά συνειδητό δύνασθαι, γιά χρηστική γνώση σέ ἐπαφή μέ τά πράγματα καί μέ τόν ἀνθρώπινο λόγο». Αὐτές οἱ μορφές γνώσης «ἀκόμη καί ἂν γίνουν ἀντικείμενο ἐπιτυχῶν καί αἰτιολογημένων διατυπώσεων, δέν εἶναι μόνο μέσῳ διατυπώσεων ἀνακοινώσιμες». Ἦπ' αὐτό τό πρῖσμα ἐρμηνεύεται καί ἡ ἀποδοχὴ τῶν ἰδεῶν.

Τέλος, τονίζει ὁ σ. ὅτι «ἡ μεθοδικὴ ἔρευνα πού διεξάγεται στόν πλατωνικό διάλογο δέν εἶναι τελειωτική», γιατί «οἱ γνώσεις πρὸς τίς ὁποῖες ἀποσκοπεῖ ἕνας πλωκρατικός διάλογος δέν

είναι προτασιακού τύπου, αλλά διαθέσεις - ικανότητες, οί όποτες, σ' αυτόν πού τίς διαθέτει, κάνουν προσιτό ένα όρισμένο πεδίο γνώσεως, αλλά δέν αποτελούν παραστάσεις συγκεκριμένων αντικειμένων ή πραγματικότητων». Παρά ταύτα δέν ύποτιμᾷ ό Πλάτων τήν περιοχή τών προτάσεων, έφ' όσον ήδη στους διαλόγους του κινείται αποκλειστικά στό «μέσον» τοῦ προτασιακού λόγου καί μπορεί γενικά νά αναμένεται ότι κάποιος μπορεί, γιά τή μή προτασιακή γνώση του, νά δώσει λογαριασμό μέ τή βοήθεια προτάσεων. Σκοπός τής Έρμηνευτικής άπομένει, τό πέραν τών γραπτών προτάσεων τοῦ κειμένου, πού είναι ένα «σημαντικό συμπλήρωμα» (semantisches Korrelat) καί άπλῶς «δείχεται», νά κάνει αντικείμενο έρμηνευτικών διατυπώσεων καί νά τό προβάλλει στό επίπεδο τών προτάσεων. Αυτό όμως, μέ τή συνείδηση, ότι καί ή Έρμηνεία κινείται σέ μία περιοχή «προβολών», πού τελικά, σύμφωνα καί μέ τήν πλατωνική διατύπωση στήν Πολιτεία, δέν υπερβαίνει τήν περιοχή τών «σκιών-είδώλων».

Παρά τό σκεπτικισμό πού μπορεί κανείς νά διατυπώσει γιά τήν ιστορικότητα τών έρμηνευτικών προϋποθέσεων τοῦ έργου αυτού, είναι σίγουρο, ότι μέ τή νέα σημασιόδοτηση τών πλατωνικών ιδεών καί τήν νέα έρμηνεία τής γνωσιοθεωρίας τής «Πολιτείας», θά άποτελέσει, όπως καί τό προηγούμενο έργο τοῦ σ. γιά τόν Άριστοτέλη, άφετηρία γιά μακρά συζήτηση καί προβληματισμό, όχι, ελπίζουμε, γιά τίς προθέσεις, αλλά γιά τίς θέσεις του.

Μ. ΒΑΡΔΑΚΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΧΑΪΔΕΛΒΕΡΓΗΣ